

Θανάση Χρήστου,

Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης (1896-1962). Ο Αστός Επαναστάτης, Ιατρός. Από τον Βενιζελισμό στον Λενινισμό.

Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2019.

Ο Πέτρος Σωκράτης Κόκκαλης αποτελεί μία μοναδική προσωπικότητα που προσείλκυσε το ενδιαφέρον τόσο των συγχρόνων του όσο ζούσε, όσο και πολλών άλλων τις δεκαετίες μετά τον θάνατό του. Κατόρθωσε δηλαδή να υπερβεί το ιστορικό, πολιτικό και κοινωνικό συγκείμενο με πολλούς τρόπους.

Ένας βασικός λόγος σχετίζεται με το γεγονός ότι ως εξέχον μέλος της Αθηναϊκής Κοινωνίας, διαπρεπής γιατρός, επέλεξε να συνδέσει τη τύχη του με την κομμουνιστική αριστερά, τους “κατσαπλιάδες” όπως τα μέλη της τάξης του αποκαλούσαν τα μέλη της και να καταστεί με τον τρόπο αυτό αποσυνάγωγος της ελληνικής κοινωνίας, ζώντας μεγάλο μέρος της ζωής του στην υπερορία-πολιτική προσφυγιά. Ο Κόκκαλης ήταν απόλυτα πεπεισμένος ότι με τις επιλογές του αυτές μετουσίωνε σε πράξη την προτροπή/πρόβλεψη του Μαρξ για τη δημιουργία του υποκειμενικού παράγοντα της επανάστασης που δύνανται να εκδηλωθεί μόνο αφότου μια πεφωτισμένη πρωτοπορία αστών αποσκιρτήσει από την τάξη της και προσχωρήσει ως καθοδηγητής στο εργατικό κίνημα. Όντας ο ίδιος κομμάτι της εμφυλιοπολεμικής σύγκρουσης και του διχασμού, βίωσε και ο ίδιος όλες εκείνες τις συνέπειες που προκάλεσε στην Ελλάδα το τραγικό κομμάτι αυτής της ιστορικής περιόδου.

Ένας άλλος λόγος που εξάπτει το ενδιαφέρον πολλών, είναι η ευρέως γνωστή επιτυχημένη επιχειρηματική, κοινωνική και πολιτική εξέλιξη των απογόνων του η οποία εύλογα δημιουργεί την εικόνα μίας οικογενειακής δυναστείας. Για το λόγο αυτό ήδη στο παρελθόν υπήρξαν μικρότερες ή μεγαλύτερες απόπειρες απεικόνισης της προσωπικότητάς του όπως της Κατίνας Τέντα-Λατίφη, *Βιογραφία Πέτρου Κόκκαλη Πέτρος Σ. Κόκκαλης - Βιοματική βιογραφία*.

Τόσο η δυσκολία προσβασιμότητα των πηγών που βρίσκονται διάσπαρτες σε διάφορες χώρες όσο και η πολύ καλή γνώση της Γερμανικής γλώσσας που επιτάσσει ένα τέτοιο εγχείρημα εμπόδισαν την παραγωγή μιας βιογραφίας συνδεδεμένης με το ιστορικό πλαίσιο, στο οποίο ο Πέτρος Σωκράτους Κόκκαλης διαβίωσε αλλά κυρίως συνδιαμόρφωσε.

Ο ιστορικός Θανάσης Χρήστου λόγω της ιδιότητας του και της πολύ καλής γνώσης της Γερμανικής γλώσσας που διαθέτει μπόρεσε να εκπληρώσει με αξιοθαύμαστο τρόπο τις προϋποθέσεις αυτές και να κινητοποιήσει με υποδειγματική επιμονή και υπομονή αναρίθμητα ντοκουμέντα στην Ελλάδα και το εξωτερικό παράλληλα με την κατάλληλη επεξεργασία της σχετικής βιβλιογραφίας ώστε να συνθέσει με εξονυχιστική λεπτομέρεια τη βιογραφία Πέτρου Κόκκαλη ενταγμένη στο ιστορικό της πλαίσιο.

Η μεγάλη συνεισφορά του βιβλίου του Θανάση Χρήστο, τμήματα του οποίου ο συγγραφέας έχει δημοσιεύσει ήδη και σε ξενόγλωσσα κείμενα, συνίσταται ακριβώς στη διασύνδεση ιστορικής έρευνας και βιογραφικής παρουσίασης μιας άκρως ενδιαφέρουσας για εχθρούς και φίλους προσωπικότητας. Αυτό αποτυπώνεται στην αξιολόγηση ενός ογκοδέστατου αρχειακού υλικού, μεγάλο μέρος του οποίου ο συγγραφέας επέλεξε να συμπεριλάβει στο βιβλίο επιτυγχάνοντας με αυτόν τον τρόπο ταυτόχρονα δύο πράγματα: Να δώσει τη δυνατότητα στον ερευνητή να επαληθεύσει την ορθότητα και ακρίβεια των ισχυρισμών και των επιχειρημάτων του, όπως συνάδει σε μια ιστορική έρευνα και δεύτερον να δώσει τη δυνατότητα στον αναγνώστη να παρακολουθήσει ο ίδιος την ακαδημαϊκή και βιωματική πορεία αυτής της μεγάλης προσωπικότητας.

Ο Πέτρος Κόκκαλης γεννήθηκε το 1896 στη Λιβαδειά, δεύτερο παιδί του Σωκράτη Δημ. Κόκκαλη από την Αράχωβα, γυμνασιάρχη του μοναδικού τότε Γυμνασίου της Λιβαδειάς και της Πολυξένης Νάκου, της οποίας ο θείος, Λουκάς Νάκος, έγινε υπουργός Δικαιοσύνης στις κυβερνήσεις του Ελευθερίου Βενιζέλου. Αυτή η οικογενειακή διασύνδεση με τη βενιζελική παράταξη υπήρξε καθοριστική για τον πολιτικό προσανατολισμό του Πέτρου Κόκκαλη προτού πραγματοποιήσει την 'αδιανόητη' για την τάξη του μετάβαση του στον Λενινισμό.

Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και στα Πανεπιστήμια της Ζυρίχης και της Βέρνης στην Ελβετία όπου και έλαβε το διδακτορικό του δίπλωμα (1919). Ακολούθως, από το 1919 ως το 1928 εργάστηκε στην χειρουργική κλινική του Πανεπιστημίου του Μονάχου ως βοηθός του διαπρεπή καθηγητή Φέρντιναντ Ζάουερμπρουχ, που θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους χειρουργούς του 20ου αιώνα. Το 1929 ο Πέτρος Κόκκαλης επέστρεψε στην Ελλάδα και έγινε διευθυντής της «Κλινικής Αθηνών» και του νοσοκομείου «Ελπίς». Παράλληλα, έγινε τακτικός καθηγητής στην έδρα της Χειρουργικής στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και διευθυντής χειρουργικής στο «Αρεταίειο» Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Αθηνών.

Υπηρέτησε ως αντισυνταγματάρχης υγειονομικού στον ελληνοϊταλικό μέτωπο ενώ κατά τη διάρκεια της κατοχής αποφάσισε να συμμετάσχει στην Αντίσταση, αρχικά στη Σοσιαλιστική Ένωση που είχε ιδρύσει ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, παρέχοντας ωστόσο ενεργή υποστήριξη σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στις άλλες οργανώσεις. Η δράση του αυτή έμελλε να αποδειχτεί καταλυτική για την μετέπειτα πολιτική του πορεία, αφού συνδέθηκε με την αριστερά, εγκαταλείποντας τις βενιζελικές του ρίζες. Συνδέθηκε με το ΕΑΜ και συμμετείχε στην ΠΕΕΑ, την Κυβέρνηση του Βουνού, στην οποία ανέλαβε το πόστο του γραμματέα (υπουργός) Κοινωνικής Πρόνοιας και Παιδείας.

Η σύνδεση του με την αριστερά επέδρασε αρνητικά στην ακαδημαϊκή του καριέρα. Με την κλιμάκωση της αντιπαράθεσης μεταξύ δεξιάς και αριστεράς το 1945-1946, στο πλαίσιο των επίσημων προγραφών του κράτους, ο Πέτρος Κόκκαλης αποπέμφθηκε από όλα τα δημόσια αξιώματα.

Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου έγινε υπουργός στην Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση αλλά και πρόεδρος της ΕΒΟΠ, της επιτροπής Βοήθειας για το Παιδί που ανέλαβε να διαχειριστεί την αποστολή παιδιών στις Λαϊκές Δημοκρατίες από τον ΔΣΕ, το πρόγραμμα που αποκλήθηκε από την κυβέρνηση της Ελλάδας ως “Σύγχρονο Παιδομάζωμα”. Άριστος γνώστης της Γερμανικής γλώσσας, ταξίδεψε για το λόγο αυτό στην Ανατολική Γερμανία. Η Ανατολική Γερμανία είναι η μοναδική από τις χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ, οι οποίες

ως γνωστόν, ανέλαβαν μετά τον εμφύλιο να φιλοξενήσουν Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες, που ανέλαβε να φιλοξενήσει αποκλειστικά και μόνο παιδιά χωρίς τους κηδεμόνες τους, στην περίπτωση βέβαια που αυτοί είχαν φύγει μαζί με τα παιδιά από την Ελλάδα. Η αποκλειστικότητα αυτή συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι η άφιξη των ελληνοπούλων στη χώρα αυτή συνέπεσε με την απόπειρα της εκ βάθρων σύστασης ενός καινούργιου κράτους, “του πρώτου γερμανικού κράτους των εργατών και αγροτών στον κόσμο” όπως η Κομμουνιστική ηγεσία φρόντιζε να αποκαλεί το κράτος αυτό. Η αποκλειστικότητα συνδέεται και με το γεγονός ότι εκείνη την περίοδο στην Ανατολική Γερμανία διαμορφωνόταν ένα πρωτόγνωρο πολιτικά και εθνικά διαμορφούμενο κοινωνικό πλαίσιο, όχι μόνο για τα παιδιά αλλά και για το σύνολο των δρώντων μελών αυτού του νέου κρατικού μορφώματος που συγκροτούνταν εκείνη την εποχή σε μια εντελώς νέα κοινωνικοοικονομική βάση.

Μόνο τυχαίο δεν είναι το γεγονός ότι το 1949 μετά την ήττα του ΔΣΕ εγκαταστάθηκε στο Ανατολικό Βερολίνο, όπου συνέχισε την ακαδημαϊκή του καριέρα ως διευθυντής του Ινστιτούτου Πειραματικής Χειρουργικής της Καρδιάς και των Αιμοφόρων Αγγείων της Γερμανικής Ακαδημίας Επιστημών, της οποίας έγινε μέλος, δραστηριοποιούμενος έντονα στον τομέα των Μεταμοσχεύσεων. Επίσης έγινε προσωπικός φίλος του τότε ηγέτη της χώρας, Βάλτερ Ούλμπριχτ. Πέθανε από έμφραγμα μυοκαρδίου το 1962 στο Ανατολικό Βερολίνο.

Ανδρέας Στεργίου

Αν.Καθηγητής Σύγχρονης Ευρωπαϊκής Ιστορίας και Πολιτικής

στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας